

бібліотечній справі давно існує така форма масової роботи, як клуби за інтересами. Вони створюються з метою згуртування читацького активу та додаткової популяризації літератури, більш повного розкриття фонду. Але бувають випадки, коли такий клуб переростає суто бібліотечні межі, набуває статусу громадсько-культурного осередку.

Клуб "Ріднокрай", що працює при Дніпропетровській ОУНБ (ДОУНБ) з жовтня 1990 року, практично від самого початку свого існування став саме таким науково-дослідницьким та просвітницьким осередком міста Дніпропетровська. Виник він не на порожньому місці, як і кожне явище, має своє коріння й свою історію.

Часто у справі популяризації краєзнавчої літератури позитивну роль відіграє читацький актив. Ще 1962 року при бібліотечі почало діяти Дніпропетровське товариство краєзнавців (бібліотечно-бібліографічна секція), яке ставило за мету надавати допомогу у формуванні фонду, проведенні краєзнавчих заходів серед населення міста, читанні лекцій тощо.

Ґрунт для створення клубу "Ріднокрай" підготували "краєзнавчі четверги", які проводилися при секторі краєзнавчої роботи шоквартально, починаючи з 1975 року. Здійснювалися ці заходи широкомасштабно, силами бібліотеки, історичного музею та магазину "Букініст", як правило, в стінах котрогось із організаторів, інколи проводилися виїзні засідання. Незмінним ведучим багатьох років був відомий поет М. Миколаєнко. У проведенні "четвергів" брали участь науковці, краєзнавці-аматори, письменники, мистецтвознавці, артисти.

1989 року в бібліотечі було створено відділ краєзнавчої літератури та бібліографії. А вже наступного року організовано при ньому клуб "Ріднокрай".

Основа основ будь-якої справи – люди. Клуб започаткували ентузіасти, люди небайдужі, енергійні, ерудовані, їх було чоловік п'ятнадцять-двадцять – професійні історики та краєзнавці-аматори.

Очолує "Ріднокрай" протягом усіх років роботи Ганна Швидько – відомий вчений, автор багатьох наукових публікацій, монографій, підручників. Багато років Ганна Кирилівна керувала кафедрою історії України Дніпропетровського національного університету (ДНУ), зараз вона – професор, академік Української академії історичних наук, заслужений діяч науки і техніки України. Її, в номінації "Жінка року-2000", включено в довідник "Хто є хто", який видає американський біографічний інститут.

Членами клубу від самого започаткування стали вчені ДНУ: автор серії книг про запорозьке козацтво, доктор історичних наук, професор (нині – професор Національного університету "Києво-Могилянська академія" та священник) Ю. Мицик, кандидат історичних

наук, доцент

І. Копотієнко,

доктор філологічних наук, професор, А. Поповський (нині – професор Державної юридичної академії), ім'я якого, до речі, кілька років тому теж потрапило до словника "Хто є хто", молоді історики (давно вже науковці з вченими ступенями, автори солідних монографій) В. Заруба та О. Журба. Були не лише гуманітарії, а й доктор технічних наук, професор Г. Гуляєв, інженер-металург Л. Кондратенко, який досліджував історію фортеці Кодак і писав вірші. Не менш активно виявили себе вчитель Ю. Немченко та лікар М. Богомаз, які вже тоді були краєзнавцями з солідним стажем і мали чимало публікацій у місцевій періодиці, а також медик Т. Музика – завзятий дослідник лоцманства. Одним із найактивніших членів клубу від самого його започаткування став майор міліції В. Мороз, який за популяризаторську діяльність у галузі краєзнавства одержав звання заслуженого працівника культури України. Він багато друкується в місцевій періодиці та наукових збірках. П'ятнадцять років клубного стажу і у М. Кавуна, який прийшов сюди дванадцятирічним хлопчиною разом з батьками. Тепер він – кандидат історичних наук, доцент ДНУ, має публікації в наукових збірках, співавтор книги "Віхи історії".

Клуб "Ріднокрай" – живий організм, він розвивається, поповнюється новими членами. За роки його існування кількість відвідувачів клубу зросла учетверовп'ятеро, прийшли нові цікаві люди, закохані в рідний край. Про кожного з них можна було б написати книгу.

В. Савчук – професор ДНУ, кандидат природничих наук, згодом – доктор історичних наук, викладає фізику, досліджує історію розвитку науки і техніки краю, діяльність вчених, багато років очолював університетське видавництво.

Доктор філософських наук А. Фоменко, відомий і як завзятий колекціонер, все свої свідоме життя присвятив збиранню Шевченкіани, яку згодом передав музею "Літературне Придніпров'я". А ще А. Фоменко збирає поштові листівки. У його колекції налічується понад 500 карток з видами Катеринослава, частину з яких було використано для ілюстрування перевиданої книги Д. Яворницького «История города Екатеринослава». Понад 130 високоякісних кольорових ксерокопій з цих листівок професор подарував бібліотечі.

Ще один завзятий колекціонер – полковник у відставці А. Яловий, збирач екслібрисів. У книзі "Шевченкіана в екслібрисі" можна побачити мініатюри і з його колекції.

Понад десять років активним членом клубу є відомий журналіст, письменник-краєзнавець, дослідник культурного та літературного життя Придніпров'я М. Чабан. Він відкрив не одне ім'я з когорти "розстрі-

Н. Тітова

ляного відродження” чи вигнанців, які змушені були покинути Україну, повернув забуті імена. За свою благодійну діяльність отримав ряд відзнак, нагороджений дипломом імені Д. Яворницького.

Такою ж відзнакою було нагороджено і донедавна найстарішого члена клубу, а нині вже покійного Г. Омельченка. В юності він лоцманував на дніпрових порогах, зустрічався з Д. Яворницьким, закінчив університет, вчителював, пройшов дорогами війни, був засуджений як “ворог народу”, став одним із організаторів місцевого осередку Руху. 1994 року заснував у селищі Лоцманська Кам’янка музей лоцманства, написав книгу про людей цієї героїчної професії, до кінця своїх днів, а прожив він понад дев’яносто років, відзначався неабиякою активністю.

Охоче беруть участь у роботі клубу кандидати геолого-мінералогічних наук, вчені ДНУ В. Манюк та В. Осавуленко, бібліотекар обласної бібліотеки для дітей Л. Глушак, інженер І. Науменко. Викладач Державного фінансово-економічного інституту М. Підлісний не раз запрошував на засідання своїх студентів, так само приводить із собою школярів офіцер запасу, викладач допризовної підготовки юнацтва В. Жабаровський. Активних членів клуб отримав і в особах викладача транспортного університету Г. Іващенко, вчителя-методиста Т. Недосекої, яка написала ряд підручників з історії рідного краю та України, наукового співробітника Обласного центру охорони історико-культурних цінностей В. Старостіна, старшого редактора обласного телебачення, заслуженого журналіста України Г. Півняк, поета та перекладача О. Завгороднього, літредактора педагогічної газети “Джерело” та головного редактора цієї ж газети З. Марчишиної; архітекторів О. Бердика та О. Харлана; кандидата філологічних наук, викладачки Національного гірничого університету (НГУ) І. Мамчич; кандидата історичних наук, доцента цього закладу І. Кочергіна.

Останніми роками клуб поповнився молодими силами, серед яких – старші школярі, випускники вузів, аспіранти, отже він має майбутнє.

Клуб “Ріднокрай” відзначається високим науковим потенціалом, адже у більшості його членів вища освіта. Серед них є наукові співробітники музеїв, викладачі вузів, аспіранти, майже два десятки чоловік мають ступені доктора та кандидата наук

Хоча не лише високий освітній ценз визначає рівень знань того чи іншого краєзнавця. Є серед них аматори, які у “своїх” темах мають академічні знання, бо ж ґрунтовно, протягом багатьох років, використовують

чи першоджерела, архівні матеріали, вивчають предмет своєї зацікавленості.

У роботі клубу беруть участь не тільки постійні члени, частими гостями на засіданнях бувають співробітники Державного історичного музею (ДІМ), вчені ДНУ, НГУ, інших вищих навчальних закладів.

Високий інтелектуальний рівень членів клубу, допомога наукових установ, солідна джерельна база краєзнавчих фондів – як ДОУНБ, так і приватних бібліотек краєзнавців, дозволяють займатися серйозними науковими пошуками та просвітницькою діяльністю.

Робота клубу проводиться у формі засідань або екскурсій, буває, що обидві форми поєднуються. Для розгляду береться одна конкретна тема, доповідають ті, хто найкраще нею володіє, люди, які впродовж багатьох років її вивчають, досліджують, мають певні здобутки. Розповідь, як правило, супроводжується демонстрацією документів з державних та приватних архівів, матеріалів, невідомих не лише широкому загалу, а й багатьом фахівцям, підкріплюється посиланнями на конкретні джерела. Такі виступи стають своєрідним підведенням підсумків вже зробленого і разом з тим поштовхом для подальших пошуків. Часто матеріали доповідей слугують основою солідних праць, монографій, розділів книг, публікуються в журналах та наукових збірках. Неодноразово розглядалися питання малодосліджені чи спірні, а отже виникали дискусії, які ставали додатковим приводом для поглибленого вивчення предмета.

За п’ятнадцять років роботи проведено понад сто двадцять засідань, на яких обговорювалися найрізноманітніші

питання з історії Придніпров’я, розвитку науки, культури, освіти, діяльності видатних людей краю. Якщо проаналізувати тематику засідань, то видно, що більшість з них присвячувалася визначним постатям. Серед них такі відомі діячі, як Д. Яворницький, І. Манжура, генерал Ю. Пушкін. Але частіше йдеться про людей, незаслужено забутих або ж в силу тих чи інших причин і зовсім невідомих, діяння яких заслуговують на пошану і визнання. До таких належать О. Поль, Я. Грдина, І. Труба, Г. Мазепа, Ю. Семенко, Г. Мазуренко, В. Чапленко, О. Шпота, М. Пронченко та багато інших. Десятки імен вчених, письменників, діячів культури, митців, просвітян вирвано з темряви забуття зусиллями краєзнавців. Численні засідання присвячувались історичним подіям минулого і сучасного – 350-річчю початку національно-визвольної війни, процесу колонізації нашого краю та виникненню міст, сторінкам радянських репресій та голодомору, а також та-

Засідання членів клубу “Ріднокрай”

кому маловивченому явищу, як націоналістичне підпілля ОУН на Дніпропетровщині в часи війни. Досліджувались і літературне та культурно-мистецьке життя краю, фольклор, звичаї, традиції Придніпров'я.

Проводилися засідання, присвячені архітектурній тематиці, проблемам охорони пам'яток історії та культури, дослідженню й розробці природних ресурсів, велику зацікавленість викликало таке явище, як дніпровське лоцманство, а також археологічні розвідки.

Засідання відбуваються як у стінах бібліотеки, так і поза її межами. Не раз краєзнавці бували в ДІМ, у тому числі його відділах – меморіальному будинку Д. Яворницького та “Літературне Придніпров'я”, у художньому, археологічному музеях та ботанічному саду ДНУ, побували у Троїцькому соборі м. Новомосковська та в Петриківці.

Тісне співробітництво пов'язує клуб “Ріднокрай” з науковцями НГУ. Саме в його стінах проводилися засідання, присвячені таким яскравим особистостями краю, як вчені Я. Грдина та В. Курилов, а також засідання “Чарівний світ мінералів”, що відбулось у геолого-мінералогічному музеї університету.

Краєзнавці зі своїми дослідженнями виступають не лише на клубних засіданнях, а й на наукових конференціях, які проводяться силами історичного музею, державного та гірничого університетів, на краєзнавчих читаннях. Кілька представників клубу брали участь у двох з'їздах Всеукраїнської спілки краєзнавців в Києві (1996, 2003).

Наукове спрямування роботи клубу нерозривно пов'язане з культурно-просвітницькою діяльністю. Десятиліття панування радянського режиму призвели до вилучення з нашої історії та культури багатьох сторінок, чимало фактів було перекручено, події трактувались із вигідних правлячим верхівкам позицій, викреслено з пам'яті поколінь чимало імен людей, діяннями яких можна лише гордитися. Відновити історичну справедливість, повернути співвітчизникам надбання культури, вшанувати достойників, котрі роки праці, а часто й життя віддали заради Батьківщини, – це одне із завдань краєзнавців.

Членами “Ріднокраю” неодноразово робилися спроби тим чи іншим чином увічнити пам'ять визначних людей – В. Ващенко, В. Чапленка, І. Труби, А. Кащенко, М. Пронченка, О. Поля. Вони виступали з ініціативою назвати іменами цих діячів вулиці, відкрити меморіальні дошки на будинках, де вони жили, перевидати книги. На жаль, ці спроби наштоткнулись на байдужість місцевої влади та відсутність коштів. Зате широко використовується краєзнавцями така форма просвітницької роботи, як виступи в місцевій пресі, по радіо, на телебаченні.

Численні публікації про історію краю, його природні багатства, культурне життя, подвижників мають Г. Швидько, В. Савчук, В. Мороз, М. Богомаз, А. Поповський, В. Старостін. Не раз матеріали, напрацьовані краєзнавцем М. Чабаном ставали основою радіопередач з літературного циклу “На полі слова”, які готувала і вела Н. Нікуліна. Велику просвітницьку роботу проводить і заслужений журналіст України, член Пра-

вління Всеукраїнської спілки краєзнавців, старший редактор обласного телебачення Г. Півняк. За її ініціативою та активною участю на матеріалах засідань “Диво-світ великодньої писанки”, “Живе слово”, “Життя і творчість Василя Чапленка”, “Лоцмани дніпрових порогів”, “Я – Крик!”, “Краєзнавча робота обласної наукової бібліотеки...” та багатьох інших створено передачі програми “Пороги”.

Зразком для себе члени клубу “Ріднокрай” завжди ставили діяльність Катеринославської вченої архівної комісії, яка існувала в нашому місті на початку ХХ століття. Комісія випускала “Літописи”, тож мрія мати своє видання ніколи не полишала учасників “Ріднокраю”. На початку 1997 року вийшов перший випуск такого видання – альманах “Січеславщина”, куди увійшли статті краєзнавців, протоколи засідань, бібліографія. Другий і третій випуски присвячувались краєзнавчій діяльності М. Чабана та В. Кунцера, четвертий – розповідає про природу краю. Готуються наступні випуски. Крім того, краєзнавці беруть активну участь у підготовці бібліографічних видань ДООУНБ. Статтею голови клубу Г. Швидько “Мить довжиною в два тисячоліття”, що являє собою огляд історії Дніпропетровщини за останні дві тисячі років, відкриваються три випуски календаря “Моє Придніпров'я”. В цьому ж виданні вже кілька років друкуються матеріали А. Поповського, М. Чабана та інших краєзнавців, активним помічником бібліотекарів є молодий вчений ДНУ М. Кавун. За допомогою членів клубу останнім часом підготовлено декілька бібліографічних довідників та покажчиків.

Клуб не є елітарним, закритим – у його роботі можуть брати участь усі бажані. Практикуються засідання у розширеному складі, коли запрошуються викладачі вузів, працівники закладів культури, представники засобів масової інформації. Особлива увага приділяється молоді, бажані гості тут студенти і школярі. Не раз на засіданнях бували студенти державного, транспортного, гірничого університетів, фінансово-економічного інституту, причому приходили вони сюди за власним бажанням, без тиску викладачів.

Крім засідань, члени клубу охоче беруть участь у культурницьких заходах, організованих бібліотекою та іншими установами. Останніми роками практикуються одно-дводенні краєзнавчі мандрівки за тією чи іншою темою.

Краєзнавці завжди охоче йдуть до студентських аудиторій, шкіл, виступають з лекціями, беруть участь у численних культурницьких заходах бібліотек, музеїв, творчих спілок тощо. Використовується ще й така форма просвітницької роботи, як залучення студентів та школярів до самостійних краєзнавчих досліджень.

Приклад ДООУНБ наслідують. При обласній бібліотеці для дітей організовано клуб юних дослідників краю. Краєзнавчий клуб “Грані”, що працює при НГУ, також виник під впливом “Ріднокраю”.

Сьогодні кількість членів клубу сягає до семи-восьми десятків чоловік. “Ріднокрай” розвивається, набуває все більшого авторитету, дедалі більше поширює та поглиблює свою роботу, являючи собою, по суті, науково-просвітницьке товариство. ●